

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ ИМТИЁЗЛАР ВА ПРЕФЕРЕНЦИЯЛАР БЕРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

И.ф.н., доц. Ҳасанов Тоҳир Абдурашидович

Маълумки ҳар бир мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш учун, аввало, иқтисодиётни эркинлаштириш, тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш, чет эл инвестицияларини фаол жалб қилиш, махсулот ва хизматлардан эркин фойдаланишни таъминлаш, шунингдек хўжалик юритувчи субъектларнинг барча тоифалари учун тенг рақобат шароитига эга бўлган ягона иқтисодий маконни шакллантириш зарур. Бу, ўз навбатида, ушбу соҳаларни ривожлантиришга кўмаклашиш мақсадида давлат томонидан турли имтиёз ва преференциялар беришни тақозо этади. Шунга алоҳида эътибор бериш лозимки, мазкур имтиёз ва преференциялардан нотўғри ёки мақсадсиз фойдаланиш мамлакат иқтисодиётни ривожлантириш ўрнига аксинча таъсир кўрсатади, яъни айрим соҳаларда салбий оқибатларга олиб келиши мумкин.

Айнан, шу ўринда, бугунги кунда мамлакатимиздаги айрим хўжалик юритувчи субъектларга имтиёзлар, преференциялар ва эксклюзив ҳуқуқлар бериш юзасидан шаклланган амалиёт қуйидагилар каби қатор жиддий муаммоларни келтириб чиқармоқда:

биринчидан, муайян тармоқ ёки ҳудуддаги алоҳида ташкилотларга имтиёзлар, преференциялар ва эксклюзив ҳуқуқлар аниқ мезонларсиз ҳамда уларни асословчи шаффоф механизмларсиз танлаб берилиши оқибатида мазкур ташкилотлар учун асоссиз устувор шарт-шароитлар яратилмоқда;

иккинчидан, кўплаб хўжалик юритувчи субъектлар томонидан давлат бошқаруви функциялари қўшиб амалга оширилмоқда, бу эса бозорда имтиёзли мақомга эга бўлиш учун маъмурий

ресурслардан фойдаланишга ва инсофли рақобат принциплари бузилишига олиб келмоқда;

учинчидан, индивидуал имтиёзлар ва преференциялардан фойдаланувчи хўжалик юритувчи субъектларда боқимандалик кайфияти шаклланимоқда, бундай субъектларнинг ташаббускорлиги йўқ ва ишчанлик фаоллиги паст, шунингдек, улар ишлаб чиқарган маҳсулотлар рақобатбардош эмас;

тўртинчидан, берилаётган имтиёзлар ва преференцияларнинг самарадорлигини, жумладан уларнинг муайян тармоқлар, ҳудудлар ва умуман мамлакат иқтисодиёти ривожланишига амалий таъсирини баҳолашда тизимлилик мавжуд эмас.

Ушбу муаммоларни тизимли ўрганиш ва юзага келган камчиликларни бартараф этиш мақсадида 2018 йилнинг 31 май куни Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Имтиёзлар ва преференциялар бериш тартибини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3756-сонли қарори қабул қилинди. Шунингдек, мамлакатимиз иқтисодиётида соғлом рақобат муҳитини шакллантириш ва бизнес юритиш учун тенг шарт-шароитлар яратиш, фаол тадбиркорлик ривожланишини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, инсофли рақобат принциплари амалга оширилишини таъминлаш мақсадида, шу билан бирга, 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг вазифаларига мувофиқ бир қатор йўналишларда амалга оширилиши кўзда тутилган чора-тадбирлар ишлаб чиқилди.

Жумладан, мамлакатимиз солиқ тизимини ислоҳ қилиш доирасида:

соғлом рақобат муҳитини таъминлаш учун индивидуал солиқ ва божхона имтиёзлари бериш амалиётини максимал даражада чеклаш, имтиёзлар ва преференциялар бериш, уларнинг иқтисодий жиҳатдан асослилиги ҳамда самарадорлигини баҳолаш тизимини, шунингдек, улардан фойдаланишни мониторинг қилиш механизмларини такомиллаштириш;

солиқ ва божхона имтиёзларини фақат аниқ мақсадда бериш тартибини ишлаб чиқиш ҳамда тасдиқлаш, уларни қўллаш

самарадорлигини мониторинг қилиш ва баҳолаш тизимини жорий этиш, самарасиз фойдаланилган имтиёз суммаларини бюджетга мажбурий қайтариш механизмларини мустаҳкамлаш назарда тутилмоқда.

Мазкур тадбирларнинг ижросини таъминлаш мақсадида эса қуйидаги тартиблар ўрнатилди:

солиқ ва божхона имтиёзлари ҳамда преференциялар қонунлар ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳужжатлари билан умуман тармоқлар, фаолият соҳалари, ҳудудлар учун берилади, шунингдек, аниқ мақсадга эга бўлиши ҳамда аниқ ижтимоий, иқтисодий ва молиявий натижаларга эришишни таъминлаши зарур;

вақтинчалик имтиёзлар Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳужжатлари билан 3 йилдан ортиқ бўлмаган муддатга берилади, Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларида назарда тутилган ҳолатлар бундан мустасно;

индивидуал имтиёзлар, алоҳида ҳолларда, хусусий сектор инвестиция киритишдан манфаатдор бўлмаган тармоқларда ижтимоий аҳамиятга эга лойиҳаларни амалга ошириш учун, аниқ ижтимоий ёки иқтисодий асослар мавжуд бўлганда ёхуд Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномаларига мувофиқ, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳужжатлари билан берилади;

имтиёзлар беришга, божхона тўловлари бўйича имтиёзлар қўллаган ҳолда Ўзбекистон Республикаси ҳудудига олиб кириладиган (импорт қилинадиган) товарлар рўйхатларини тасдиқлашга доир ҳукумат ва идоравий қарорларни қабул қилиш тақиқланади;

божхона тўловлари бўйича имтиёзлар қўллаган ҳолда Ўзбекистон Республикаси ҳудудига олиб кириладиган (импорт қилинадиган) товарлар рўйхатлари ва уларга тузатишлар, имтиёзлар бериш тўғрисида қонун ёки Ўзбекистон Республикаси Президентининг ҳужжати мавжуд бўлган тақдирдагина, имтиёз берилган ташкилот томонидан шакллантирилади;

Шу билан бир қаторда, экспертизадан ўтказиш учун тақдим этилаётган норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳасига сўралаётган

имтиёзлар бўйича асослантириш ва тегишли ҳисоб-китоблар мажбурий тартибда илова қилинади, уларда лойиҳанинг мақсади, амалга ошириш муддати, киритилаётган инвестиция ва экспорт ҳажми, янгидан ташкил этиладиган иш ўринлари сони, яратилаётган ёки жорий этилаётган инновацион маҳсулот, технологик янгиликлар, прогрессив илмий изланишларнинг аниқ натижалари, ишлаб чиқариш, ишлар ҳажмининг ўсиши кўрсатиш ҳам белгиланган.

Хулоса ўрнида таъкидлаш жоизки, юқорида кўрсатиб ўтилган ҳужжатлар мамлакатни ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан истиқболли ривожлантиришнинг устувор йўналишларидан келиб чиққан ҳолда, имтиёзлар ва преференцияларнинг алоҳида тармоқлар, фаолият соҳалари ва ҳудудларга таъсирини, берилаётган имтиёзлар ва преференцияларнинг бюджет ва жамият учун самарадорлигини, уларнинг рақобат муҳитига ва тадбиркорлик фаолиятига таъсирини баҳолаш нуқтаи назаридан кўриб чиқилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти президенти Ш.Мирзиёевнинг 2020 йил 29 декабрдаги Олий Мажлисга мурожатномаси:
Hurriyat gazetasi - , 2020 й 30 декабр, № 51-52 (12116).
2. Ўзбекистон Республикаси президенти Ш.Мирзиёевнинг 2019й, 23 октябрдаги ПФ-5853-сонли, “Ўзбекистон Республикаси кишлок хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегияси”
3. У.Дадабаев, Файзуллаев Х., "Ўзбекистоннинг пандемия шароитида кишлок хўжалик маҳсулотлари экспортини ошириш" In science журнали, Жамият ва инновациялар, Special Issue – 2 (2021) / ISSN 2181-1415, <https://inscience.uz/index.php/socinov/index>
4. Umidjon Abdusamat Ugli Dadabaev, Abduvali Abdurakhimovich Isadjanov, Zokir Rustamovich Sodikov, Shuhrat Ziyavitdinovich Mukhitdinov, Nilufar Sherkulovna Batirova. “Ways to increase the export potential of agricultural products of Uzbekistan in a

МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТДА ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ХУДУДЛАР КИЧИК БИЗНЕС КОРХОНАЛАРНИ ФАОЛИЯТИНИНГ ҚЎЛЛАБ-ҚУВАТЛАШ МЕХАНИЗМЛАРИ ТАҲЛИЛИ

*ТДИУ, таянч докторанти
Назаров Назар*

Мамлакатимизда кичик бизнес корхоналарни фаолиятини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. “2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегияси”да иқтисодиётни ривожлантириш ва эркинлаштириш, миллий иқтисодиёт барқарорлигини таъминлашда эркин иқтисодий ҳудудлар фаоллигини ошириш алоҳида эътибор қаратилоқда.

Эркин иқтисодий ҳудудларни (ЭИХ) маҳаллий минералхомашё ресурсларни чуқур қайта ишлаш асосида юқори қўшимча қийматга эга рақобатдош маҳсулотлар ишлаб чиқаришни таъминлайдиган замонавий корхоналар ташкил этиш, республика ҳудудларининг ишлаб чиқариш ва ресурс салоҳиятидан комплекс ва самарали фойдаланиш, шу аснода янги иш ўринлари яратиш ва аҳоли даромадини ошириш учун хорижий, аввало, тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни жалб қилишнинг муҳим омили сифатида қатор ислоҳотлар амалга оширилмоқда.

Мазкур чора-тадбирлар Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида» ва 2016 йил 26 октябрдаги “Эркин иқтисодий зоналар фаолиятини фаоллаштириш ва кенгайтиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги фармонлари ЭИХларда кичик бизнес корхоналарни фаолиятининг қўллаб-қуватлаш механизмларининг янгича ёндашувларини бошлаб берди.

Эркин иқтисодий ва кичик саноат зоналари фаолиятини давлат томонидан тартибга солиш ва мувофиқлаштириш, алоҳида